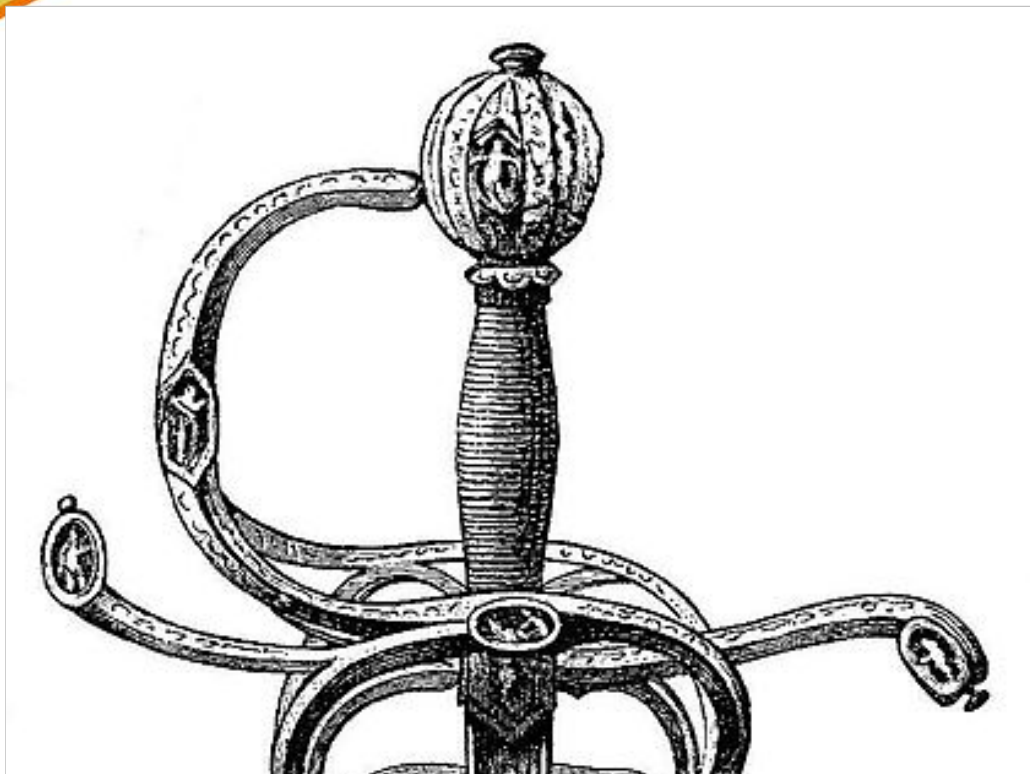

Slagfälten

Slagfältsarkeologins möjligheter och begränsningar

Högskolan på Gotland

2011/vt

Kandidatuppsats i arkeologi

Författare: Erik William Ekengren

Institutionen för kultur, energi och miljö

Handledare: Gunilla Runesson

Erik William Ekengren

Slagfälten. Slagfältsarkeologins möjligheter och begränsningar

The Battlefields: Possibilities and Limitations of Battlefield archaeology.

Abstract

This paper explores the theoretical and practical uses and limitations of battlefield archaeology. The author aims to paint a big picture of the subject of excavating, understanding and theorising about historical battlefields done every day by archaeologists. Its approach places much weight on a quantity of examples rather than exploring specific excavations in every detail, in an effort to give the reader an understanding about how battlefield archaeology works. It stresses the need for battlefield archaeology as a way of obtaining and securing important archaeological and historical information before it is lost to science. The author tries to evaluate the subject in a critical and pragmatic fashion in order to establish a clear understanding about the facts of battlefield archaeology.

Erik William Ekengren©

Keywords: Battlefield Archaeology, uses, limitations, European, theoretical, interpretations, understanding, methods, history

Innehållsförteckning

i		
1	Inledning	iv
1.1	Syfte och frågeställning	iv
1.2	Källmaterial och Metod	v
1.2.1	Avgränsningar	vi
1.2.2	Källkritik	vii
2	Om slagfältsarkeologin	vii
2.1	Definition av begreppet slagfältsarkeologi	vii
2.2	Slagfältsarkeologins roll i samhället	viii
2.3	Slagfältsarkeologins metoder för datainsamling	ix
3	Slagfältsarkeologiska undersökningar	xiii
3.1	Re	xiii
3.2	Mästerby	xiii
3.3	Shrewsbury	xiv
3.4	Barnet, Storbritannien	xiv
3.5	Flodden, Storbritannien	xiv
3.6	Axtorna, Halland	xv
3.7	Lützen, Tyskland	xv
3.8	Newark	xv
3.9	Borst	xvi
3.10	Lund	xvi
3.11	Landskrona/Ylleshed	xvi
3.12	Höjnarum	xvii
3.13	Poltava	xvii
3.14	Södra Stäket	xvii
3.15	Culloden	xviii
3.16	Oravais	xviii
4	Diskussion	xix
4.1	Jämförande analys	xix
4.2	Slagfältsarkeologins begränsningar	xx
4.3	Slagfältsarkeologins möjligheter	xxii
5	Sammanfattning	xxvi
6	Referenser	xxvi
6.1.1	Otryckta källor	xxvii

1 Inledning

Slagfältsarkeologin innebär det arkeologiska studiet av historiska slagfält. Genom att noggrant undersöka dessa platser hoppas arkeologerna hitta mer information om striderna som utkämpats än vad som tidigare är känt. Många gånger visar sig så också vara fallet. Genom det slagfältsarkeologiska tillvägagångssättet blir det på sina ställen möjligt att i varierande grad rekonstruera dramatiska händelseförlopp som kanske bara omnämnts som korta notiser i de historiska källorna. Under loppet av relativt kort tid har vi därigenom getts tillgång till ett helt nytt instrument för förståelse.

Men möjligheternas fönster står bara halvöppet. I takt med att behovet av att förändra landskapet ökar växer också behovet av att undersöka det förflutna innan det är för sent. Användningen av metalldetektorer gör dock att arkeologerna idag kan söka av relativt stora områden på ett sätt som annars skulle ha varit otänkbart. Men myntet har även en baksida. Plundrare och skattjägare använder också metalldetektorer för att söka efter artefakter från berömda slag.

En annan viktig aspekt i slagfältsarkeologin är att den inbjuder till kritiska reflektioner kring krigshistorien. Då vi inte längre enbart är hänvisade till de skriftliga källorna ges vi för första gången en möjlighet att genom utgrävning pröva källornas sanningshalt och se ifall nya teorier behöver framläggas. Detta bör dock göras i vetskap om att varken historien eller arkeologin ensamt kan leverera en hundra procentig sanning. Men använda tillsammans på rätt sätt kan de tillhandahålla åtminstone några fler av de viktiga pusselbitar som behövs i vår förståelse av det förflutna.

Därför har jag valt att söka belysa slagfältsarkeologin och dess metoder och tillvägagångssätt genom denna uppsats.

1.1 Syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med denna uppsats är att utforska slagfältsarkeologin som ämne. Frågeställningen är:

- Vilka är slagfältsarkeologins möjligheter?
- Vilka är slagfältsarkeologins begränsningar?

Jag hoppas att ifall dessa frågor problematiseras kommer deras svar att ge oss en klarare och tydligare bild av slagfältsarkeologin och de förutsättningar den verkar inom. Ty genom att belysa dess förutsättningar kan vi lära oss förstå de

ramar, vilka slagfältsarkeologin som ämne har att verka inom, givet att undersökningen är noggrann och omfattande till sin karaktär. Och när väl dessa frågor är besvarade kan vi kanske, i bästa fall, inspireras till fler frågor som leder forskningen framåt.

1.2 Källmaterial och Metod

Denna undersökning tänker jag genomföra genom litteratur och internetstudier, eftersom det är de medier vari jag förväntar mig finna den för mina syften mest relevanta kunskapen om slagfältsarkeologin och dess förutsättningar. Internetkällor i vår tid har kommit att bli en alltmer viktigare del av den samlade kunskapsmängden. Slagfältsarkeologin är en inriktning och ett begrepp inom arkeologin som ligger relativt sent i tiden, varför kanske en ännu större procent av den samlade mängden data finns på nätet jämfört med ifall undersökningen hade gällt ett annat ämne.

Beträffande svensk slagfältsarkeologi, som bedrivs av Riksantikvarietämbetet, har detta fördelen att väldigt mycket information finns samlad och lättillgänglig på deras egen hemsida. (www.arkeologiuv.se januari 2011). Härifrån har jag hämtat de mesta uppgifterna om slagfältsarkeologi i Sverige.

En forskare som kommit att väldigt starkt förknippas med slagfältsarkeologi är arkeologen Bo Knarrström, som är projektledare för riksantikvarieämbetes slagfältsteam (www.arkeologiuv.se mars 2011). Han har även skrivit boken *Slagfältet*, vilken behandlar undersökningarna av det gamla slagfältet vid Ylleshed (även känt som slaget vid Landskrona). Denna bok har jag använt främst för de kapitel som rör tolkningar och metoder för slagfältsarkeologi.

I samma syfte har jag använt arkeologen Maria Lingströms kapitel i *Gotländskt Arkiv*, rörande undersökningarna vid Fjäle myr i Mästerby. Genom att parallellt använda mig av dessa tre olika källor har jag försökt skapa mig en så korrekt bild av slagfältsarkeologin i Sverige, beträffande verksamhet, metoder och arbetssätt. Således har jag använt mig utav en kombination av litteratur och Internetkällor.

För att nå hög kvalitet och bredd i forskningen har jag valt att undersöka slagfältsarkeologin ur ett europeiskt perspektiv. Den brittiska slagfältsarkeologin framstod därför som ett relevant område att utforska, eftersom jag bedömde

möjligheterna att finna information som gynnsamma. Även här ämnade jag använda mig av kombinationen av Internat och tryckta källor.

En internetsökning på begreppet slagfältsarkeologi (*eng battlefield archaeology*) ledde till University of Glasgows centrum för slagfältsarkeologi, (www.gla.ac.uk januari 2011) *Centre for Battlefield Archaeology* som etablerades så sent som 2006. Detta är Storbritanniens forskningsenhet för slagfältsarkeologi, ledd av en arkeologen Tony Pollard. Informationen här var inte lika lättillgänglig, varför jag istället valde att lägga tyngdpunkten på litteraturstudier beträffande den brittiska delen av denna uppsats.

Boken *Two men in a Trench* är skriven av Tony Pollard och Neil Oliver och handlar om slagfältsarkeologi i Storbritannien. Det är huvudsakligen denna bok jag har använt mig av för att bilda mig en uppfattning om brittisk slagfältsarkeologi, dess metoder, projekt och verksamhet.

Till sist bör i korthet omnämnas något om denna uppsats inre struktur; Den är tänkt att vara sammansatt av tre delar. En inledande del, en faktadel och slutligen en avslutande diskussionsdel.

1.2.1 Avgränsningar

För att få en uppsats som denna att fylla sitt syfte och bli praktiskt hanterbar krävs att vissa avgränsningar görs. Det är för mig både omöjligt och opraktiskt att göra en undersökning av all slagfältsarkeologi som någonsin bedrivits. Av denna orsak har jag valt att helt inrikta mig på europeisk slagfältsarkeologi.

Det är också för mig omöjligt att gå in i detalj alltför mycket på områden som förvisso är intressanta för slagfältsarkeologin men som i grund och botten förtjänar sin egen uppsats; Exempelvis utgrävningsmetoder, trädgårdsarkeologi, marinarkologi, militärarkologi etc. Fokus måste ligga på slagfältsarkeologin i så hög grad som möjligt, i syfte att presentera en någorlunda översiktlig bild och behålla textens stringens. Därtill bör även nämnas att jag ingalunda heller ämnar presentera en tillrättalagd bild av slagfältsarkeologin med särskilt "intressanta" och utvalda exempel i syfte att underbygga någon på förhand uttänkt bild av ämnet. Mina exempel är således en samling av både framgångar och motgångar, och vilket som är vilket må läsaren själv avgöra. Detta är gjort i syfte att ge urvalet en tillräcklig bredd. Kontexten är nämligen det jag eftersträvar, och den

erhåller man inte genom att uteslutande fokusera på det som är utvalt och intressant. Jag hoppas därför att läsaren har tålamod med mina torra men talrika notiser.¹

Den uppmärksamme läsaren märker även att undersökningarna vid Little Bighorn helt utelämnats ur min lista över exempel. Skälet till detta är främst som sagt att jag vill behålla fokus på europeisk slagfältsarkeologi. Detta var dock inget lätt beslut, eftersom Little Bighorn-projektet utgör kanske den mest berömda slagfältsarkeologiska undersökningen i världen och otvivelaktigt har verkat som en stor inspirationskälla för åtskilliga slagfältsarkeologer.

1.2.2 Källkritik

All vetenskap värd namnet behöver källkritik. Genom att kritiskt granska de källor man använder sig av kan en hög grad av objektivitet förhoppningsvis erhållas. Jag bedömer mina källor som trovärdiga, och finner inga uppenbara brister i dem. De bedöms av mig också som jämförbara. I samtliga fall rör det sig om ganska färskt och aktuellt material, huvudsakligen skrivet av samma människor som lett utgrävningarna och alltså kan tillhandahålla en förstahandsskildring av de olika projekten.

2 Om slagfältsarkeologin

2.1 Definition av begreppet slagfältsarkeologi

Jag ämnar tillhandahålla min definition av begreppet slagfältsarkeologi, gällande inom ramen för denna uppsats; med slagfältsarkeologi menas här den arkeologi som inriktar sig på forna stridsområden, i grundläggande bemärkelse slagfält. Tyngdpunkten av denna definition ligger alltså på en arkeologisk undersökning av själva platsen där strider utkämpats. Sålunda kan exempelvis grävningarna vid Korsbetningen utanför Visby inte räknas som slagfältsarkeologi, eftersom själva stridsområdet inte undersökts. Ej heller utgrävningarna i

---

¹ Ett exempel som jag däremot tagit bort helt ur min text är Pollard & Olivers undersökningar av ön Inchkeit i Firth of Forth (Pollard & Oliver 2002 s. 289-345). Ehuru intressant och tankeväckande finner jag den på många punkter alltför olik mina övriga exempel, då den ur strikt vetenskaplig mening för mig framstår som mer besläktad med renodlad militärarkeologi än med slagfältsarkeologi. (Undersökningen kretsar mycket kring bruket av ön under andra världskriget, även om den under tidigare epoker utsatts för militära operationer. Den rör alltså inte ett specifikt slag såsom exempelvis undersökningarna vid Culloden och Axtorna. Inchkeit utsattes aldrig heller för tyska angrepp.)

Uppsala av massgravarna ifrån det s.k Långfredagslaget kan klassas som slagfältsarkeologi, eftersom inte stridsområdet undersöktes vid detta tillfälle. Det räcker således inte med att genomföra en arkeologisk undersökning av material som härrör ifrån ett slag för att undersökningen i sig skall kunna definieras som slagfältsarkeologisk. Däremot kan undersökningar av massgravar mycket väl utgöra en viktig komponent i slagfältsarkeologi, vilket är en helt annan sak.

2.2 Slagfältsarkeologins roll i samhället

Hur skall vi se på slagfältsarkeologins roll i samhället? Är den ett komplement till historien (och historieforskningen) eller en kritisk omvärderare av den?

På Riksantikvarieämbetets hemsida skriver Knarrström en text om ämnet slagfältsarkeologi. (Knarrström www.arkeologiuv.se januari 2011) Där beskriver författaren slagfältsarkeologins roll i samhället; Slagfältsarkeologin har många gånger resulterat i att historien fått skrivas om. Knarrström framhåller i detta sammanhang även otillräckligheten i att enbart förlita sig på skriftligt material, då detta ofta medvetet är noggrant sållat av maktutövare och militära chefer. "Mycket av det som verkligen skett ligger fortfarande dolt i marken" (Knarrström www.arkeologiuv.se januari 2011).

Tanken på slagfältsarkeologin som historieomskrivare återfinns också hos Pollard och Oliver (Pollard & Oliver 2002 s.7), och torde vara av intresse för varje kritiskt tänkande läsare av historia. Rentav skulle man kunna hävda att slagfältsarkeologin ibland därigenom skriver historiens historia, fast med nya ögon och andra verktyg. Scott, Willey och Connor hävdar i sin bok om undersökningarna vid Little Bighorn, USA, att arkeologiska undersökningar av skelettmaterialet kan komplettera de historiska källorna eftersom de fakta som kommer fram vid en osteologisk undersökning av benen helt enkelt kan fattas i historiska dokument eftersom de ofta har ansetts som alltför triviala (Scott, Willey & Connor 2002, s.349) av de personer som skapade dokumenten. Inga historiska dokument från Custers tid sade exempelvis något om att hans soldater var undernärda, hade dålig hälsa och värkande tänder. Men för att vi skall bättre kunna förstå hela bilden spelar dessa uppgifter en viktig roll för att ge en inblick i hur soldaterna levde under 1800-talet. Det handlar här förvisso om osteologiska undersökningar, men jag anser att exemplet med fördel även skulle kunna gälla

inom slagfältsarkeologin, där arkeologi och historia ju ofta måste mötas på halva vägen.

Min uppfattning om slagfältsarkeologins roll i samhället blir därför att ämnet bör ses som ett viktigt instrument för förståelsen av historiska slagfält. Det är helt enkelt ett annorlunda verktyg än den traditionella historieforskningen och där de har möjlighet att samverka kan också nya frågor ställas till materialet.

2.3 Slagfältsarkeologins metoder för datainsamling

I denna del ska jag beskriva vilka metoder som används inom slagfältsarkeologin vid insamling av data. Relevanta fakta är en oundgänglig förutsättning för all forskning, så även inom slagfältsarkeologin. Beträffande slagfältsarkeologin kan iakttagas en hög grad av tvärvetenskaplighet. Främst tänker jag här på användandet av historiska källor och muntlig tradition. Vi skall dock se att de på fältet mest betydelsefulla metoderna är de arkeologiska. Jag har valt att försöka sammanfatta datainsamlandet med följande punkter:

- Användandet av historiska källor. Detta måste anses som själva början för en slagfältsarkeologisk undersökning. Utan att använda sig av historiska källor som t.ex dagböcker, dokument, krönikor etc kan ingen information om var och vad man skall leta efter tas fram. Dessa källor kan vara diffusa eller detaljerade, men de är likväl oundgängliga. I samband med arkeologen Maria Lingströms undersökning av slagfältet vid Mästerby på Gotland kunde man använda sig av äldre källor (www.arkeologiuv.se januari 2011) vilka pekade ut platsen för striderna i trakterna kring Fjäle myr.
- Förekomsten av muntlig tradition. När sådan finns bevarad är dessa uppgifter ofta användbara verktyg för den undersökande arkeologen. I samband med projektet vid Mästerby, återigen, har den muntliga traditionen till stor del visat sig stämma överens med de fakta som framkommit genom arkeologin (Lingström 2007, s. 145ff). Det skulle kanske vid en första anblick te sig som den muntliga traditionen figurerar mest som ett komplement till den historiska, men så är ingalunda alltid fallet; Fullt tänkbara är scenarier där den muntliga traditionen är i stort sett den enda bevarade länken till det förflutna. Ett talande exempel på detta förekommer i samband med undersökningarna av slagfältet vid Borst (se kapitel

- 3). Vid det tillfället existerade en stark lokal tradition om att en samman-drabbning ägt rum på platsen, vilken nästan helt saknades i arkivkällor.
- Förekomsten av lösfynd/rapporter om dylika. Lösfynd ger ibland en tydlig indikation på att strider kan ha utkämpats på platsen, ifall dessa är av en art som stämmer överens med den tid och det sammanhang som är intressanta för den aktuella undersökningen. Vid Mästerby (Lingström 2007, s. 142) indikerade lösfynd från området att ett slag verkligen hade ägt rum på platsen. Det rörde sig här om medeltida fynd, såsom knivfragment, hästdetaljer och bland annat en långkniv. Kanske mest intressant var att man påträffade elva rustningslameller. Dessa var av snarlika typer som de vilka hittats i samband med utgrävningarna vid Korsbetningen utanför Visby (Lingström 2007, s. 142ff). Där stod ett slag som följde strax på det i Mästerby.
  - Bruket av historiska kartor. Detta sorterar, kan man tycka, under den översta punkten i denna redogörelse, men ämnet kräver att poängteras ytterligare då det är en metod som kan brukas även ifall inga bevarade kartor finns ifrån tiden för striderna, eller som ens berör striderna över huvud taget. Genom att studera gamla kartor, ibland även daterade flera århundraden efter att striderna utkämpats, kan nämligen forskarna bilda sig en uppfattning om hur landskapet har förändrats under senare tid. Eftersom terrängen i nästan all krigföring är av strategisk betydelse² kan i många fall viktiga ledtrådar till tolkning och förståelse av ett slag utläsas på detta sätt, även om betydande delar av landskapet kan ha förändrats, exempelvis genom jordbrukets inverkan.
  - Observationer med blotta ögat. Exempelvis vid undersökningarna av det gamla slagfältet vid Flodden (Pollad & Oliver 2002, s.178f) kunde de kvarvarande spåren efter en fältbefästning påträffas på detta sätt, vilka gav sig tillkänna som en diskret upphöjning i markytan. I många fall kan ett tränat öga observera dylika spår, såvida de är tillräckligt väl bevarade i landskapet.
  - Metalldetektering. Då det ofta är praktiskt omöjligt att gräva ut ett slagfält i sin helhet kan metalldetektering vara en effektiv metod. I de flesta slag

---

² Ett typexempel på detta är det berömda slaget i Teutoburgskogen år 9 eKr, där tre romerska legioner överfölls av germanska stammar i ett område där de var tvungna att passera i en lång, utdragen kolonn.

under historisk tid användes vapen av metall/metalldelar eller ammunition av samma materialtyp, vilka kan ligga kvar på platsen, som exempelvis muskötkulor, knappar och pilspetsar. Då dessa tas omhand och markeras på en karta kan en intressant bild av slagfältet framträda för tolkning. Metalldetektorn ger dock även utslag på moderna föremål, såsom skrot ifrån jordbruket, kapsyler och aluminiumfolie, vilka utgör ett störande inslag i undersökningsområdet.

- Utgrävning. Till syvende och sist insamlas data via utgrävning, såsom vid merparten av all arkeologisk forskning. Jag tänker här inte orda särskilt mycket om just utgrävningar och hur de företas, eftersom jag förutsätter att detta är väl känt för läsaren av denna uppsats. Jag skall dock problematisera begreppet något, eftersom traditionella utgrävningar med rutnät och schakt inte alltid är nödvändiga eller möjliga. När arkeologer genom metalldetektering genomsöker en åker efter spår kan de gräva direkt på den plats där fynden befinner sig omedelbart efter att de lokaliserats med metalldetektor. Resultatet förs sedan in i en databas på plats.
- Laborativ arkeologi. Ibland behöver slagfältsarkeologer genomföra experiment i syfte att ta fram data för att se exempelvis hur olika stridsskador uppkommer. Knarrström använder sig exempelvis av denna teknik för att återskapa olika deformationer av blyprojektiler i samband med undersökningarna vid Ylleshed. Detta kan man läsa om i *Slagfältet*, där forskarna låter utföra skjutexperiment med hjälp av en lokal pistolskytteklubb (Knarrström 2006 s.84). Experimenten utfördes genom att skyttarna avlossade musköter laddade med svartkrut och nytillverkade kopior av de blykulor som använts på slagfältet mot olika material, bland annat ett grisben. Genom undersöka hur de nytillverkade kulorna deformerades kunde arkeologerna ta reda på vad för slags material de upphittade kulorna hade träffat under slaget.

Detta var en kort beskrivning av slagfältsarkeologins vanligaste tillvägagångssätt vid datainsamling. Ämnet beskrivs utförligt av Pollard & Oliver (Pollard & Oliver 2002 s. 47f, s.110fff, s.178f, s.274fff, s.334ff). Den data som insamlats skulle dock vara av föga intresse om den inte även gjordes till föremål för en kvalificerad tolkning. Och därför skall vi också gå in på slagfältsarkeologins

tolkningsmetoder. Knarrström understryker i sin bok hur viktigt det är för slagfältsarkeologen att skaffa sig en ingående kännedom om "taktik, truppslag, beväpning och uniformering" (Knarrström 2006 s.10) inom den aktuella tidsepoken. De källor man härtill brukar spänner således över områden som normalt sett inte brukar vara i fokus för arkeologen utan allt som oftast hör hemma i krigshistorien. Först när denna kunskap är inlärd kan slagfältsarkeologiska undersökningar och tolkningar komma ifråga. För de senare använder man sig av många olika tolkningsmetoder, och dessa presenterar jag nedan.

- Tolkning av fyndens spridning. Genom att studera var i terrängen fynden är placerade i förhållande till varandra kan slagfältsarkeologen göra vissa tolkningar. En koncentration av deformerade muskötikulor, knappar och andra metallfynd som ligger längs en linje på slagfältet vid Ylleshed har på detta vis tolkats som tecken på att ett led av soldater har träffats av en kulsvärm på platsen. Kulorna har sannolikt deformerats när de med hög hastighet träffat kropparna. De knappar som påträffas inom denna kontext har slitits loss (Knarrström 2006, s.68) av den koncentrerade eldgivningen.
- Tolkning av typen av fynd. Det finns många olika sätt varpå man kan göra tolkningar utifrån typen av fynd som påträffats. Exempelvis vid Mästerbyundersökningarna undersöktes ett område av slagfältet som visade sig innehålla fynd av rustningslameller, en långkniv samt en del andra fynd, exempelvis knivfragment. Däremot saknades helt projektiler såsom pilspetsar (vilka förekommer på andra platser på slagfältet). Detta gjorde att man tolkade det aktuella området som en plats där närstrid utkämpats (Lingström 2007, s.144).
- Tolkning av själva fynden, impaktskador och dylikt. Det är känt att exempelvis blyprojektiler deformerar olika beroende på vilken typ av material de träffar. Det finns till och med exempel på muskötprojektiler som bär avtryck efter tänder vilka har uppkommit då de passerat genom tandraden vid träff i ansiktet (Knarrström 2006 s.84).

Dessa är de viktigaste, som jag ser det, tolkningsmetoderna inom slagfältsarkeologiska undersökningar. Andra metoder kan givetvis också förekomma, men

dessa är de som jag här har valt att fokusera på. Av dem är kanske den översta den mest intressanta för förståelsen av slagfält. Genom att i en databas markera fyndens spridningsbild växer en karta fram över slagfältsområdet som visar koncentrationer av fynd. Dessa koncentrationer indikerar var någonting har hänt. Tolkningen av dessa är oerhört viktig för förståelsen av slagfältet.

3 Slagfältsarkeologiska undersökningar.

För att åskådliggöra hur slagfältsarkeologiska undersökningar ter sig har jag valt att här i korthet presentera ett antal exempel. Urvalet är baserat dels på de slagfältsarkeologiska undersökningar som förekommer i Pollard & Olivers bok, samt sådana som finns återgivna på Riksantikvarieämbetes hemsida. Jag har valt att i princip helt avstå ifrån att ge någon som helst bakgrund till de olika fältslagen, då jag anser att deras ofta fascinerande historia ingalunda kan göras rättvisa i mina kortfattade notiser. Slagfälten är ordnade i kronologisk ordning med de äldsta först.

3.1 Re

I norska Re i Vestfold utkämpades strider 1163 och 1177. 2009 undersöktes platsen av slagfältsarkeologer som ett samarbetsprojekt mellan norska NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning), Vest-Agder fylkeskommune, Högskolan i Vestfold samt det svenska riksantikvarieämbetets slagfältsteam. Insatsen sponsrades av Gjeslten Holding (www.arkeologiuv.se mars 2011). Trots att händelserna ligger så långt tillbaka i tiden har medeltida vapenfynd gjorts i området, vars exakta fyndplatser är okända.

3.2 Mästerby

Strelows krönika från 1600-talet nämner att ett fältslag år 1361 utkämpats vid Fjäle myr, och upphittade lösfynd i området under senare tid indikerade att strider verkligen hade ägt rum (Lingström 2007 s.142). Därför genomfördes slagfältsarkeologiska undersökningar inom ramen för projektet *Mästerby 1361*, vilket utfördes av Mästerby hembygdsförening, Riksantikvarieämbetet i Lunds slagfältsteam och arkeologen Maria Lingström (Lingström 2007 s.142). Efter litteratur och källstudier fastställdes ett undersökningsområde, vilket utforskades

med metalldetektering (Lingström 2007 s.143). Fynd påträffades här som indikerade att medeltida strider ägt rum på platsen.

3.3 Shrewsbury

1403 utkämpades ett fältslag vid Shrewsbury i Storbritannien. Omkring 600 år senare beslutades att slagfältsarkeologiska utgrävningar skulle genomföras på platsen. Lösfynd, framförallt spännen av olika slag, hade tidigare påträffats inom det intressanta området av privatpersoner (Pollard & Oliver 2002 s.51). Man genomförde arbetet med metalldetektering genom att kontakta en lokal metall-detektorklubb, varefter man avsåkte ett tjugo meter brett område inom vilket metallfynd markerades med flaggor. Dessa fynd utgrävdes sedan, varvid en del otvivelaktigt härrörde ifrån det ovannämnda slaget (Pollard & Oliver 2002 s.52f). Sökningar efter massgravar från slaget gav inget resultat, men metalldetekteringen var framgångsrik (Pollard & Oliver 2002 s.72f)

3.4 Barnet, Storbritannien

År 1471 stod ett slag vid Barnet i Storbritannien, varvid 1500 människor döddes. Vid denna undersökning användes också metalldetektorerister ur ortsbefolkningen. Bortsett från en del tydligt medeltida fynd hade dock det mesta av spåren ifrån slaget gått förlorade genom moderna markarbeten (Pollard & Oliver 2002 s.87ff) Undersökningarna med metalldetektor gav dessvärre även de ett magert resultat, vilket berodde på att jorden i området var av en sådan art att metallföremål hade dåliga förutsättningar att bevaras (Pollard & Oliver 2002 s.116f).

3.5 Flodden, Storbritannien

Ett annat slagfält som kom att undersökas var platsen för slaget vid Flodden 1513, vilket utkämpades mellan en engelsk och en skotska armé. Undersökningarna påträffade resterna av en medeltida artilleriställning. Vissa fragmentariska spår av ett fältläger påträffades också, förutom andra fynd vilka upptäcktes med metalldetektor (Pollard & Oliver 2002 s.151ff). Undersökningen visade att den skotska sidan hade byggt omfattande befästningar kring sin position i landskapet, en fråga som innan varit föremål för diskussioner bland historiker. Sökningar efter eventuella massgravar gav emellertid inget resultat. Med tanke på de enorma förlustsiffror som tidigare uppskattningar gett vid handen, har denna

frånvaro av massgravar tolkats som en möjlig indikation på att dessa förlustsiffror kan ha varit tilltagna i överkant (Pollard & Oliver 2002 s.180ff).

3.6 Axtorna, Halland

År 1565 utkämpades ett slag vid Axtorna i Halland, vars slagfältsområde man beslöt att undersöka 2005 (www.arkeologiuv.se mars 2011). Genom metalldetektering påträffades kavallerirelaterade fynd samt knappar och andra metallföremål med koppling till slaget. Fyndens antal uppgick till ett hundratal. Ett särskilt fint fynd var en välbevarad bösspipa av järn. Blyöverdragna kanonprojektiler i olika kalibrer samt andra tydligt slagfältrelaterade fynd hittades även. Det faktum att kärnan i dessa projektiler ofta visade sig bestå av järn täckt av ett tunt lager bly har tolkats alternativt som resultatet av att det under kriget rådde brist på bly, eller att man använde detta slags projektiler för att de lättare slog igenom rustningar (www.arkeologiuv.se mars 2011).

3.7 Lützen, Tyskland

Slaget vid Lützen 1632 är vida känt av senare tiders historieintresserade, troligtvis på grund av den svenske kungen Gustav II Adolfs död vid detta fältslag. År 2009 genomfördes en undersökning av slagfältet som ett samarbetsprojekt mellan tyska, engelska, amerikanska och svenska arkeologer. Det var första gången som arkeologer ifrån Europas ledande slagfältsteam samlades för att utbyta kunskaper, vilket var mycket givande ur vetenskaplig synpunkt. Metalldetekteringar utfördes. På slagfältet påträffades bland annat muskötkulor och emblem föreställande ett lejonansikte (www.arkeologiuv.se mars 2011).

3.8 Newark

Belägringen av Newark 1642-46 hör till de blodiga kapitlen i det engelska inbördeskrigets historia. Man ansåg därför platsen vara väl lämpad för undersökning då många spår torde ha bevarats i marken efter en så pass lång belägring, vilken pågick i ett halvårs tid. Ett antal skansar som uppförts kring staden i samband med detta fälttåg hade klarat sig länge innan senare tiders markarbeten ändrade på den saken (Pollard & Oliver 2002 s.221). Undersökningarna lyckades ge tydliga indikationer på att man funnit platsen för ett viktigt fältläger i området, främst genom höga koncentrationer av blykulor, mynt och metallbeslag.

Järnslag och blyrester visar att ammunitionstillverkning och metallarbete ägde rum på platsen (Pollard & Oliver 2002 s.239).

3.9 Borst

Slaget vid Borst 1644 utkämpades mellan en svensk truppavdelning på ungefär 300 man och den skånska allmogen, vars uppbåd kanske uppgick till ungefär 500. Drabbningen finns knappt noterad i officiella arkiv, men en lokal tradition har bevarat dess minne. År 2006 beslöt man därför att genomföra en slagfältsarkeologisk undersökning av platsen. Denna undersökning påvisade den muntliga traditionens giltighet eftersom projektilfynd och kavallerirelaterade fynd påträffades i det intressanta området (www.arkeologiuv.se mars 2011).

3.10 Lund

År 1676 utkämpades det berömda slaget vid Lund, som en del i kriget mellan Sverige och Danmark. Modern byggnation har dessvärre skövlats 90% av det för ämnet intressanta området, varför utgrävningarna 2004 inte gav annat resultat än ett bombsplitter från andra världskriget (www.arkeologiuv.se mars 2011). Vid undersökningar av området Klostergården 2007 hittades dock spår av artilleriverksamhet och andra fynd. Då området för det danska härläget vid Skälshög undersöktes hittades få spår av själva läget, men däremot en del tecken på strid, såsom t.ex muskötulor och järnsplitter ifrån dåtidens primitiva handgranater (www.arkeologiuv.se mars 2011).

3.11 Landskrona/Ylleshed

Slaget vid Landskrona utkämpades 1678 på en plats som heter Ylleshed. 2003 genomfördes ett slagfältsarkeologiskt projekt på platsen. Bo Knarrströms bok *Slagfältet* handlar om detta. Undersökningarna utfördes inom ett område av 3 gånger 1.5 kilometer där man genom bland annat minutiös metalldetektering påträffade tecken på strid. Man tog också hjälp av en lokal skytteklubb för att få en inblick i hur hantering av mynningsladdade flintlåsgevär gick till i praktiken. I historiska källor har man kunnat läsa om att den danska sidan använde länklod, ett slags sammanlänkade kanonkulor, för att beskjuta de svenska trupperna. Detta var enligt dåtidens synsätt en allvarlig krigsförbrytelse. Huruvida detta var sant eller en del av den svenska propagandan var icke klarlagt förrän arkeologerna året därpå fick se ett dylikt länklod, tillsammans med kanonkulor som av

allt att döma härrör ifrån slaget. Detta påträffades emellertid inte vid utgrävningarna, utan i ett lokalt hembygds museums samlingar. Detta indikerar att sådana projektiler användes (www.arkeologiuv.se mars 2011).

3.12 Höjnarum

Under kriget mellan Sverige och Danmark på 1600-talet blev en svensk trupp på omkring 30 dragoner innesluten av 200 skånska snapphanar i en skans vid Höjnarum 1678. Efter ett tag kapitulerade de svenska soldaterna utan strid. De arkeologiska undersökningarna av Höjnarums skans stödde bilden av en ganska oblodig belägring. Förutom järnfragment ifrån en 1600-talshandgranat och en enstaka muskötkula påträffades endast vardagsföremål ifrån soldaternas dagliga liv, såsom mynt, hästskor samt delar av en grytkedja. Hästkorna var en av en modell som var typisk för de småväxta svenska kavallerihästarna (www.arkeologiuv.se mars 2011).

3.13 Poltava

Platsen för det berömda slaget vid Poltava år 1709 mellan den svenska armén under Carl XII och den ryska under Peter den store blev sent omsider föremål för en slagfältsarkeologisk undersökning. Platsen hade dock genomgått stora förändringar, varför inte många fynd gjordes. Under senare undersökningar 2008 hittades dock en del muskötprojektiler och mynt. Dessa var en koncentration av både ryska och svenska muskötkulor, vilka bar spår av att ha avfyrats. Fler uppgifter om utgrävningarna i området kommer att publiceras i framtiden enligt Riksantikvarieämbetet (www.arkeologiuv.se mars 2011).

3.14 Södra Stäket

År 1719 utkämpades ett slag vid Södra Stäket strax utanför Stockholm. Omkring 600 människor dödades när ryska och svenska trupper drabbade samman. Slagfältet undersöktes senare med metalldetektor, varvid ett antal projektilfynd gjordes, exempelvis muskötkulor. Dessvärre har senare tiders souvenirsamlare avlägsnat många fynd av samma typ genom bland annat vid illegal metalldetektering (www.arkeologiuv.se mars 2011). Vid en undersökning av skansen "Knapens Hål" påträffades däremot ett rikt fyndmaterial, bestående av tappade verktyg, hästskor, en intakt handgranat mm (www.arkeologiuv.se mars 2011). Vid de slagfältsarkeologiska undersökningarna av Stäket genomfördes

även inventeringar av havsbotten i Baggenstäket efter eventuella fartygsvrak, som enligt källor skulle ha förlit i samband med striderna. Varkdelar och möjliga vrak påträffades vid denna undersökning (www.arkeologiuv.se mars 2011).

3.15 Culloden

Långt mera internationellt känt än slaget vid Södra Stäket är slaget vid Culloden 1746. Striden utspelades mellan brittiska regeringsstyrkor och skotska rebeller.

De slagfältsarkeologiska undersökningarna av platsen genomfördes bland annat med metalldetektering, varvid projektilfynd och liknande gjordes. Deformationen hos ett antal av dessa pekade på att man avlossade muskötter på nära håll (Pollard & Oliver 2002 s.267f). Man använde också markradar för att undersöka massgravarna ifrån slaget. Dessa grävdes inte ut, men radarn tillkännagav att gravar fanns bevarade under markytan. En planerad undersökning av platsen för en misstänkt artilleriduell mellan ett antal mörsare och en ensam kanon fick inställas då det visade sig att privatpersoner med metalldetektorer ett par år innan grävt fram "hinkvis" med splitter, muskötikulor och andra fynd, vilka sedan kastats bort av den förre markägaren (Pollard & Oliver 2002 s.271ff).

3.16 Oravais

År 1808 utkämpades slaget vid Oravais i Finland. De slagfältsarkeologiska undersökningarna gav ett mycket rikt fyndmaterial av druvhagel, muskötikulor, knappar och andra metallföremål, vilket påträffades genom metalldetektering. Fyndens antal uppgick till flera hundratal, och de låg så tätt att vissa av projektets målsättningar inte hann fullföljas p.g.a nödvändigheten att ta hand om det ovanligt rika resultatet. Visserligen hade slagfältet hemsökts av plundrare, men mycket fanns ännu kvar att ta tillvara. Markägarna har numera nu också börjat aktivt jaga iväg plundrare när dessa påträffas (www.arkeologiuv.se mars 2011). Lokalbefolkningen var behjälplig och visade stort intresse av utgrävningarna. Det slagfältsarkeologiska projektet var således mycket uppskattat. På 200-årsdagen av slaget kom över 10 000 besökare för att högtidlighålla minnet av striden (www.arkeologiuv.se mars 2011).

4 Diskussion

4.1 Jämförande analys

Slagfältsarkeologi, det arkeologiska undersökandet av slagfält, är en inriktning av arkeologin där forskaren arbetar tvärvetenskapligt. Historiska dokument, kartor och muntliga traditioner används för att lokalisera forna slagfält. Vid Borst påvisar slagfältsarkeologin den muntliga traditionens giltighet, vilket jag finner intressant. Uppgifter om tidigare lösfynd är även värdefulla. Vid exemplet från Mästerby förekommer både historiska källor (Strelows krönika), muntlig tradition och lösfynd. När slagfältsarkeologen befinner sig i det intressanta området undersöks terrängen grundligt, både med blotta ögat som vid Flodden och med metalldetektor (exempelvis vid Mästerby, Barnet, Culloden och övriga). Fynden tas sedan om hand och undersöks. Ibland förekommer också traditionella utgrävningar av speciellt intressanta punkter i terrängen, vilket vi kan se exempel på vid bland annat vid de tillfällen då skansar undersökts. Artilleriställningen vid Flodden, "Knapens Hål" vid Södra Stäket och Højnarums Skans gav intressanta fynd. Jag tror att detta beror på en del faktorer med just denna typ av lämning; Skansar är uppförda i jord och byggda för att motstå beskjutning. Kulor som träffar dem och borrar in sig i jordvallen tenderar kanske att bli kvar där. Dessutom kan spår av soldaternas verksamhet ha blivit kvar, exempelvis verktygen vid "Knapens Hål".

Efter utgrävning genomför man tolkningar av fyndens karaktär, placering i landskapet och kontext. Detta ger ibland ögonblicksbilder av slagens förlopp; kanske tydligast illustrerat vid Mästerby där man tror sig ha hittat platsen för gotlänningarnas slutstrid (www.arkeologiuv.se maj 2011). och vid Ylleshed där vid en punkt i terrängen koncentrationen av fynd tros visa var ett led av danska soldater träffades av en kulsvärm (Knarrström 2006, s.68). Slagfältsarkeologins begränsningar utgöres av mänsklig påverkan, markarbeten, jordens naturliga nedbrytningsprocesser och renplockning ifrån privatpersoner med metalldetektorer. Just de svenska exemplen är tack och lov relativt förskonade ifrån den senare aktiviteten, kanske på grund av att metalldetektorer är förbjudna för privatpersoner i landet (se kapitel 4.2).

4.2 **Slagfältsarkeologins begränsningar**

Det finns en rad olika faktorer som begränsar slagfältsarkeologins möjligheter. Dels de som är av rent arkeologisk art, såsom förstörelse genom tidens tand och sentida mänsklig påverkan och dels de som är av historisk karaktär. Vi skall komma in på dessa senare.

De kunskapsmässiga begränsningarna inför tolkningen av ett historiskt material vill jag först problematisera genom att, i likhet med Knarrström, understryka vikten av att forskaren är väl insatt i den relevanta informationen rörande uniformer, beväpning, taktik och dylika områden. Detta är tidskrävande men ofrånkomligt. När vi kommer in på frågan om historien eller arkeologin är bäst lämpad att berätta vad som hände under ett slag finner jag att frågan är fel ställd; Slagfältsarkeologer använder historiska källor, och de svar som slagfältsarkeologin lämnar är ytterligare ledtrådar i resterna av en svunnen verklighet som vi kanske aldrig kommer att till hundra procent förstå. Allt sammantaget gör dock att vår bild av en händelse långt tillbaka i tiden kan bli mer nyanserad.

Därför skall vi gå närmare in på de begränsningar som föreligger för genomförandet av slagfältsarkeologiska undersökningar. En aspekt som jag finner betydelsefull är inverkan av relikjägare som avlägsnar fynd innan vetenskapen hinner dokumentera dessa. Detta har alltid varit ett hot mot slagfältsundersökningars framgångsmöjligheter.

Metalldetektorer har dock gjort att situationen eskalerat, och i exempelvis Storbritannien verkar metalldetektering ha blivit en utbredd hobby. Slagfältsarkeologien kan förvisso paradoxalt nog även ha nytta av detta, vilket ses i de fall då lokala metalldetektorklubbar varit behjälpliga vid avsökandet av stora områden (se exemplen från Storbritannien). Dessa ställer upp frivilligt och utan betalning, vilket tyder på stort intresse av att undersöka forna tiders lämningar. Dessvärre finns det fortfarande många privatpersoner med metalldetektorer vilka saknar arkeologisk kunskap och insikt i hur viktigt bevarandet av fynd in situ är för forskningen. Dessa amatörers framfart kan ofta ursäktas med bristande förståelse för kontexten, icke desto mindre förödande för vetenskapen.

En annan grupp som finns är dessutom de regelrätta plundrarna, vilka gräver upp fynd för ekonomisk vinning. Det finns en marknad för slagfältsfynd på Internet, vilket en snabb utblick på exempelvis ebay eller liknande sidor vilken dag som helst tydligt visar. Det finns nämligen ett stort intresse för historia och histo-

riska föremål, vilket dessvärre även spelar dessa mindre nogräknade individer i händerna. Och därför kan denna marknad fortsätta att existera.

Därför betraktar jag på det stora hela metalldetektorers utbredning som en begränsande faktor; Där det finns metalldetektorer utbredd är förutsättningarna för slagfältsarkeologi sämre. I Sverige är metalldetektorer förbjudna enligt § 18 i Lag (1988:950) om kulturminnen m.m (www.riksdagen.se maj 2011).

En annan begränsande faktor är de tillfällen då moderna markarbeten (såsom anläggandet av bostadskvarter och golfbanor) och jordbruk har förstört bevismaterialet ifrån de gamla slagfälten. Ifall det enbart rör sig om jordbruk är dock chanserna troligen bättre att påträffa fynd, eftersom vanligt åkerbruk inte nödvändigtvis flyttar bort stora jordmassor på samma sätt som exempelvis anläggandet av stora bostadskomplex eller komplicerad infrastruktur. Exemplet från Lund är ett prov på detta.

Men det är både omöjligt och opraktiskt att helt skydda före detta slagfält ifrån sentida markarbeten. Inte minst genom att de områden som utgör stridsområdet ofta är så pass geografiskt stora.

Däremot kan dessa lämningar skyddas så pass mycket att de hinner undersökas innan informationen som finns bevarad i jorden förstörs. Enligt Lag (1988:950) om kulturminnen m.m är fasta fornlämningar skyddade, men bland dessa räknas slagfält inte upp. Det närmaste man kommer är skyddet av varaktigt övergivna försvarsanläggningar i §1. Däremot finns en bestämmelse inom samma lag som säger att fornfynd vilka består av två eller flera föremål som kan antas ha blivit nedlagda tillsammans måste erbjudas till staten för inlösnings (www.riksdagen.se maj 2011). Man skulle därför möjligtvis kunna argumentera för att exempelvis materialet ifrån ett fältslag har blivit nedlagt tillsammans, eftersom de hamnat i jorden vid samma tillfälle. Det starkaste skyddet är dock, som jag ser det, förbudet mot att privatpersoner medföra eller använda metall-detektorer. Det skall dock understrykas, vilket framgår av exemplen ovan, att det finns få slagfält som inte har utsatts för omfattande påverkan ifrån markarbeten. Omfattande påverkan är dock inte alltid synonymt med förstörelse bortom hopp för tillvaratagande av information.

Ytterligare en faktor som begränsar slagfältsarkeologins möjligheter, definitivt en av de mer betydelsefulla, är den naturliga förstörelseprocessen av fynd som hamnar i jorden. Väder och vind, fukt och rost utgör tidens tand. Jordens förut-

sättningar för att metall skall bevaras inverkar också, såsom vi kan se vi exempelvis Barnet i Storbritannien. Detta gäller inte bara inom slagfältsarkeologi, utan förekommer givetvis även i lika hög grad inom all annan arkeologi. Tidens tand knaprar över århundradena lika mycket på gamla fynd som på nya.

Den kanske främsta av dessa begränsande faktorer är dock kanske den mänskliga påverkan som inträffar relativt snart efter striderna; Helt enkelt insamlandet av bråte och artefakter ifrån marken. Eftersom krigsmateriel kostar pengar och möda att framställa tenderar ännu användbara vapen och utrustning väldigt ofta att samlas in för senare användning. I detta sammanhang kan man också tala om krigsbyte. Ibland handlar det bara om lokalbefolkningens nyfikenhet som väcks när väl faran är över. Många människor har en benägenhet att intressera sig för föremål som är laddade med minnen ifrån ett fältslag eller en dramatisk händelse. Men häpnadsväckande många fragment ligger kvar som ett pärlband över landskapet.

Sist men inte minst begränsas naturligtvis slagfältsarkeologin av de historiska källornas eventuella otydlighet eller bristande omfattning. Åtskilliga slag har säkerligen gått eftervärlden helt förbi, eftersom de på sin tid helt enkelt inte ansetts intressanta nog att nedtecknas eller om uppgifterna av andra orsaker har gått förlorade. För att sammanfatta detta kapitel:

- Sentida relikjägares framfart begränsar slagfältsarkeologens möjligheter. Detta gäller i ännu högre grad om dessa har tillgång till metalldetektorer.
- Omfattande markarbeten försvårar också för slagfältsarkeologiska projekt. Där stora mängder jord har schaktats bort har också viktiga fyndkontexter gått förlorade.
- Naturliga faktorer, som fukt, rost och typen av jord begränsar möjligheterna för att fynd skall ha bevarats.
- Insamling av krigsmateriel och föremål direkt efter striderna minskar chanserna att träffa på fynd för slagfältsarkeologin.
- Bristande källmaterial begränsar möjligheterna.

4.3 Slagfältsarkeologins möjligheter

Listan över slagfältsarkeologins möjligheter är dock betydligt längre än listan över dess begränsningar. Såsom vi har sett i exemplen ovan ger slagfältsarkeologin en möjlighet för arkeologen att arbeta tvärvetenskapligt, genom att använ-

da sig av kartor och historiska dokument. Därigenom befinner man sig i en situation som inte är helt olika den inom landskapsarkeologin. Denna möjlighet är värdefull att ta vara på, då vi lever i en tid där tvärvetenskapliga studier alltmer efterfrågas.

Den slagfältsarkeologiska inriktningen har även egenskapen att undersökningarna tenderar att täcka stora områden. Detta skiljer sig ifrån utgrävningar som till exempel bara är inriktade på en specifik lokal, såsom en gravhög eller en stenåldersboplats.

Dessutom, vilket syns särskilt framträdande i exemplen ifrån Oravais och Mästerby, besitter slagfältsarkeologin goda möjligheter att vara den intresserade allmänheten till nytta. Detta är inte oväntat, då slagfältsarkeologi är relevant både för de som är intresserade av arkeologi och de som är intresserade av krigshistoria. Men kanske främst blir den betydelsefull sett ur ett lokalhistoriskt perspektiv. Människorna som lever på de platser vilka varit föremål för undersökningar är ofta väldigt positivt inställda till dessa. Kanske når man härigenom en långt större publik än vad man skulle ha gjort ifall man istället inriktat sig på andra, "fredligare" områden? Detta är emellertid inget som jag vill spekulera om. Vad jag däremot ser indikationer på är att slagfältsarkeologin häri kan verka dels som en förmedlare av information, och även som en bro mellan vetenskapen och samhället. Just eftersom det finns ett så stort intresse på lokalnivå kan slagfältsarkeologiska projekt erbjuda goda möjligheter till samarbete med lokalbefolkningen.

Den slagfältsarkeologiska inriktningen har även, vilket indikeras av exemplen från Poltava och Re, möjligheter att verka utanför det egna landets gränser. Detta kan ge upphov till fördjupade samarbetsprojekt, ofta med de länder man genom historien varit i krig med. Sverige, Danmark, Norge, Finland och Ryssland (samt givetvis Ukraina, beträffande Poltava) har alla en gemensam historia av blodiga krig genom århundradena. Därför är det både paradoxalt och intresseväckande att detta kan leda till vetenskapliga samarbeten och medvetenhet kring den egna historien. Eller kanske hellre man skall snarare tala om den gemensamma historien, eftersom slagfältsarkeologi ofta involverar två stridande nationer.

Jag hoppas därigenom att genom slagfältsarkeologiska projekt mellan forna fiender fredliga samarbeten baserade på intresse för arkeologisk forskning och historia kan blomstra.

Ett annat område som man kanske inte rent instinktivt förknippar med slagfältsarkeologi är dess möjligheter att tillämpas på relativt nutida material ifrån länder som nyligen skakats av inbördeskrig och massakrer. De metoder som används i faktadelen tidigare i denna uppsats kan nämligen med fördel också användas vid undersökningar av viss forensisk karaktär. Detta visar att arkeologin kan vara ett viktigt instrument när så pass lång tid förflutit sedan händelserna att spåren kallnat och man måste gräva ut för att hitta de ledtrådar som gömmer sig i jorden. Ett exempel på detta som Arkeologen Douglas D. Scott nämner (Scott 1996 s.182ff) är hur slagfältsarkeologi har kunnat användas bland annat för att undersöka en massaker från inbördeskriget i El Salvador. Mäktiga intressen har helst velat mörklägga brottet genom att hävda att de civila dödsfallen ifrån händelsen orsakats i strid eller av oavsiktlig korseld. Arkeologiska undersökningar på platsen för massakern visade dock att de döda civila, varav många var barn, hade avrättats kallblodigt av soldaterna. Dessa bevis tvingade regeringen i El Salvador att backa och medge att militären brukat övervåld (Scott 1996 s.182-184).

Den kanske viktigaste möjligheten för slagfältsarkeologin, som jag ser det, är dess funktion som samlare av fakta. Det är här det framgår hur pass oumbärliga slagfältsarkeologiska undersökningar egentligen är. Då spåren i jorden, av tidigare nämnda orsaker, löper stor risk att gå förlorade är det av överhängande vikt att slagfältsområden undersöks och eventuella spår tas tillvara och dokumenteras för eftervärlden. Vi kan omöjligen veta vilken kunskap som efterfrågas av framtida forskare och därför är det viktigt att vi idag skapar så goda möjligheter för arkeologisk forskning som möjligt genom att säkra bevisen som ännu finns. Inte bara för arkeologernas del, utan även för historikernas och samhällets.

Och därmed kommer vi in på ännu en aspekt av slagfältsarkeologins möjligheter; Dess roll gentemot historien. Av exemplen på slagfältsarkeologiska undersökningar ovan är det egentligen inget som direkt har skrivit om historien på något radikalt sätt. Små ändringar, men inga större förändringar. Undantaget skulle möjligtvis vara undersökningarna vid Flodden, där frånvaron av massgra-

var leder fram till teorier om ett lägre dödstal för den skotska sidan än vad man brukat ange tidigare (Pollard & Oliver 2002 s.182). Är detta då ett misslyckande för slagfältsarkeologin som vetenskap?

Svaret är nej. Det är enbart ett misslyckande ifall målsättningen vore att alltid skriva om historien. Det är den förhoppningsvis inte. Även ett resultat där man varken kan dementera eller bekräfta någonting alls är värdefullt, så länge undersökningarna hjälper till att utöka vår kännedom om händelser i det förgångna genom att tillföra fler ledtrådar som kan passas in i det stora pussel vi kallar världshistorien.

Den kanske mest träffsäkra beskrivningen av slagfältsarkeologins roll gentemot historien finner jag hos Scott, Willey och Connor (Scott, Willey & Connor 2002, s.349). Dessa forskare har undersökt skeletten funna vid Little Bighorn, platsen för det berömda slaget där general Custer stupade. Scott, Willey och Connor framhåller att även om skelettmaterialet ifrån slagfältet självt inte kan ersätta de historiska källorna, så kan de hjälpa till att bringa mer klarhet i dem genom att besvara andra frågor än de som historien kan ge svar på. Varken arkeologin eller historien sitter ensam inne med hela sanningen, utan båda behövs för att teckna en så korrekt bild av gångna händelser som möjligt (Scott, Willey & Connor 2002, s.349). Detta är det budskap jag hoppas att denna uppsats för med sig till läsaren. Kapitlet i sammandrag:

- Slagfältsarkeologin utgör god grogrund för tvärvetenskaplig forskning.
- Slagfältsarkeologin är ofta av stort allmänintresse, ofta i hög grad för lokalbefolkningen.
- Slagfältsarkeologi kan utgöra ett lämpligt område för samarbetsprojekt över nationsgränserna.
- Slagfältsarkeologin kan öka förståelsen för den gemensamma historien mellan olika länder.
- Den slagfältsarkeologiska forskningen kan användas för att undersöka spåren av massakrer och konflikter som olika parter velat dölja för eftervärlden av olika anledningar.
- Slagfältsarkeologin säkrar bevis för framtida forskning. Den tillvaratar de spår som finns kvar i jorden av gångna händelser, vilka annars skulle gå förlorade för alltid.

5 Sammanfattning

Mitt syfte med denna uppsats var att utforska slagfältsarkeologin som ämne. De frågor jag valde att använda mig av var: Vilka är slagfältsarkeologins möjligheter? Vilka är slagfältsarkeologins begränsningar? Materialet som fanns till mitt förfogande utgjordes av Internetkällor ifrån Riksantikvarieämbetet och litteraturkällor skrivna av personer verksamma på nyckelpositioner inom dess slagfälts-team. Slagfältsarkeologins metoder för att ta fram data och dess undersöktes också. Bland dessa var historiska källor, muntligt tradition, uppgifter om lösfynd, kartstudier, metalldetektering och utgrävning betydelsefulla. Som metoder för tolkning och förståelse uppmärksammades tolkning av fyndens planering, tolkning av själva fynden samt användning av laborativ arkeologi. Resultatet beträffande min frågeställning är följande:

Slagfältsarkeologins begränsningar utgörs främst av eventuell förstörelse av fyndmaterialet, såsom effekterna av skattjägare och markarbeten. Dess möjligheter består dels i tvärvetenskaplighet och dels i kontakten med samhället. Men framförallt är slagfältsarkeologins mest uppenbara tillgång att den ger oss ett annorlunda verktyg för förståelse av historiska slagfält och historiska händelser.

6 Referenser

Farell, Nancy, 2011, *Historic Battlefields: Studying and Managing Fields of Conflict. A Companion of Cultural Resource Management*. Blackwell Publishing Ltd, Storbritannien.

Knarrström, Bo, 2006, *Slagfältet*, Efron & Dotter Saltsjö-Duvnäs.

Lingström, Maria, Mästerby 1361-slagfältsarkeologi i Valdemar Atterdags fotspår. *Arkeologi Gotländskt Arkiv 2007*. Ljugbergs tryckeri, Klippan 2007

Pollard, Tony & Oliver, Neil, 2002, *Two Men in a Trench*, Butler & Tanner, Fromme and London. Storbritannien.

Scott, Douglas D. Archaeological Perspectives on the battle of the Little Bighorn: A Retrospective. *Legacy: new perspectives on the battle of the Little Bighorn*. 1996. Rose Printing Co, Thallahssee, Florida.

Scott, Willey och Connor. 2002. *They Died With Custer: Soldiers´ bones from the Battle of the Little Bighorn*. University of Oklahoma Press, USA.

6.1.1 Otryckta källor

<http://www.arkeologiuv.se> (januari 2011)

<http://www.gla.ac.uk> (januari 2011)

<http://www.riksdagen.se> (maj 2011)

Bilder

Bild på omslaget: 2011-06-30

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ritterdegen_des_P.P._Rubens_1630_%28beim_Grafen_van_der_Stegen_in_L%C3%B6wen%29.jpg